КРЪГЛА МАСА С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

ТЪРГОВИЯТА – НАУЧНО ЗНАНИЕ И БИЗНЕС РЕАЛНОСТ

Сборник с доклади

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ" СВИЩОВ

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков
гл. ас. д-р Зоя Иванова
гл. ас. д-р Иван Маринов
докт. Никола Илчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Доц. д-р Светослав Илийчовски

Членове:
проф. д-р Анета Денева
проф. д-р Теодора Димитрова
проф. д-р Атанас Атанасов
доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков

ISBN 978-954-23-2005-0

СЪДЪРЖАНИЕ

Катедра „Търговски бизнес“: 30 години обучение, академична мисия и проекции на бъдещето
Доц. д-р Теодора Филипова 5

Пленарни доклади

Новата „реалност“ в търговския бизнес
Проф. д-р Данчо Данчев 32

Омниканалното асортиментно планиране и потребителското поведение
Доц. д-р Симеонка Петрова 42

Някои моменти от развитието на корпоративната социална отговорност
Доц. д-р Иванка Николова 52

Тематично направление: Предприемачество и мениджмънт на ресурсите в търговията

Перспективы производства безопасных продуктов питания в условиях организационно-экономической модернизации предприятий пищевой промышленности Украины
Проф. Наталья Валинкевич, д.э.н. 60

Бранд мениджмънт на търговците на дребно
Доц. д-р Виолета Гълъбова 66

Търговски мениджмънт и аспекти на личността
Доц. д-р Явор Янкулов..... 73

Проблемы и перспективы развития коммерческой деятельности торговых предприятий в Украине
Доц. Ангелина Сотник, к.э.н. 81

Офшорните зони като алтернатива за алокация на капитала
Доц. д-р Донка Желязкова 87
Доц. д-р Михал Стоянов

Текстилната индустрия в България – състояние и перспективи
Доц. д-р Сергей Найденов 93
Докторант Калин Киряков

Дефиниране целите на сектор пчеларство от област Русе
Доц. д-р Любомир Любенов..... 99

Антикризисното управление в процеса на глобалната промяна
Доц. д-р Ирена Емилова 107

Иновации и иновационен процес в търговския бизнес
Доц. д-р Анатолий Асенов 112

Елементи и същност на организацията и организации от публичния сектор
Доц. д-р Христо Сирашки 120

HRM системите в търговските предприятия – ключът за успешно управление
Гл. ас. д-р Зоя Иванова..... 128

Глобален недостиг в търговията с графични карти – фактори и тенденции
Гл. ас. д-р Иван Маринов..... 136

Управленски аспекти на търговията в новата дигитална реалност
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова..... 144

Въздействие от употребата на пестициди в селското стопанство
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева 152

Култура и мениджмънт на ресурсите при търговията с луксозни стоки
Гл. ас. д-р Иво Велинов 159

Предизвикателства пред виртуалното управление на търговския екип
Ас. д-р Надежда Стефанова..... 168

Основные направления развития перспективы „клиенты“ для потребностей стоимостно-ориентированного управления клиентским капиталом
Татьяна Завалий..... 176

Модели на ситуационно лидерство
Синан Пехливанов..... 181

Тематично направление: Иновации и дигитализация в търговията

Cooperation of Business and Science in the Frames of Technology Parks: Cases of Cee Countries
Prof., DSc. Ihor Lishchynskyy 186
Prof., DSc. Mariia Lyzun

Substantiation of Prospects for Trade Development in the Post-Pandemic Period
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 195
PhD in Economics, Victoria Odnolko

Start-up проекты в ритейле
Доц. Светлана Бирюченко, к.э.н. 202

Иновации и дигитализация в сектора на търговията
Доц. д-р Искра Пантелеева..... 206

Роля и влияние на изкуствения интелект върху търговията на дребно
Доц. д-р Надежда Димова 214

Завладени от интернет-на-нещата
Доц. д-р Михал Стоянов 220
Гл. ас. д-р Десислава Гроздева

Форми на проявление на дигитализацията на електроенергетиката – икономически аспекти
Доц. д-р Цветелина Ганкова - Иванова 229

Дигитални решения за реализация на земеделска продукция
Доц. д-р Марина Николова 237

„Системните молове“ и дигиталната революция
Доц. д-р Цветнен Цветков 247

Сравнителен анализ на електронната търговия в Европейския съюз
Доц. д-р Маргарита Шопова 251
Гл. ас. д-р Евгени Овчинников

За продоволствието и продоволствената сигурност – от научното знание до бизнес реалността
Доц. д-р Виолета Блажева 259

Изследване на потенциала за развитие на иновативни форми туризъм в България
Доц. д-р Любка Илиева 265
Сиана Спасова

Управление на складовете – процеси, предизвикателства, практики
Гл. ас. д-р Марияна Кътева 272

Марковата активност – индикатор за иновации
Гл. ас. д-р Венцислава Николова-Минкова 279

Пост-кризисното състояние и проблеми на хотелиерския бизнес в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 287

Блокчейн в агробизнеса
Гл. ас. д-р Радка Ненова 293

Дигитални решения в туристическия бизнес
Гл. ас д-р Павлин Павлов 301

Тематично направление:
Моделиране и инвестиционни проекти в търговията

Проектный подход как инструмент реализации политики управлении торгово-обменными операциями
Доц. Мария Плотникова, к.э.н. 306
Доц. Оксана Присяжнюк, к.э.н.

Различни възможности за прогнозиране и планиране на застрахователната дейност
Проф. д-р Росен Тодоров 310

Възможности за определяне на ликвидационната стойност
Доц. д-р Светослав Илийчовски 319

Въздействие на преките чуждестранни инвестиции върху вземанията по лизингови договори – нов бизнес в търговията
Доц. д-р Венцислав Перков 327

Преките чуждестранни инвестиции в икономическите сектори на страната
Доц. д-р Добрин Ганчев 335
Доц. дмн Милена Рачева

Организиране на мърчандайзинговите стокови запаси посредством Economic Order Quantity Model – EOQ
Хон. ас. д-р Светла Атанасова 342

A Model for Internet Payment Systems: Qualitative Risk Assessment
PhD Student Valeriu Cernei 351

Производство и търговия с етерични масла – традиция, бъдеще и здраве
Мая Алексиева 358

Тематично направление: Пазарни проучвания и конкурентоспособност в търговията

Increasing the Competitiveness of Ukrainian and Bulgarian Food Industry Enterprises
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 367
Graduate student, Aleksandra Nosachenko

The Trade Sector's Response to the Crisis Caused by the Covid 19 Pandemic
Professor Sreten Ćuzović, PhD 375
Associate Professor Svetlana Sokolov Mladenović, PhD
Đorđe Ćuzović, PhD

Конвергенция между омниканалния ритейлинг, маркетинг и логистика
Доц. д-р Виолета Димитрова 385

Състояние и тенденции на пазара на месо в България
Доц. д-р Петранка Мидова 393

Тенденции в заявителската активност и регистрирането на марки със закрила в България за периода от март 2019 г. до март 2021 г.
Гл. ас. д-р Мариела Димитрова 400

Фрагменти от търговията с хранителни добавки и Covid-19
Гл. ас. д-р Борислав Атанасов 407

Приложение на комуникационни инструменти в хипермаркети „Зора“
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 413

Регионални аспекти и проблеми на търговията със селскостопанска продукция
д-р Валери Велковски 422

Инвестиционна активност и търговски възможности пред общините от поречието на река Дунав
Гл. ас. д-р Милен Динков 432

Анализ на улова на калкан (Psetta Maxima) в Черно море
Гл. ас. д-р Георги Русенов 439
Доц. д-р Ангелина Иванова
Гл. ас. д-р Мария Янкова
Ас. д-р Василка Кръстева

Здравният туризъм – елемент на продуктовия портфейл на дестинация България
Д-р Кристина Георгиева 443

Проблеми и възможности пред развитието на интермодалния транспорт в България
Докторант Елена Вълчева..... 451

Ценообразуването като конкурентно предимство
Докторант Илияна Дикова..... 459

Дали бъдещето е тук с иновативните 5G технологии в търговията с услуги?
Милан Чернев 466

Футуристичните доставки като конкурентно предимство на WALMART
Милчо Милчев..... 474

Социално-икономическото присъствие на „Загорка“ ад на пазара
Деница Стоянова 480

Тематично направление: Ефективност и социална отговорност в търговията

Съвременни тенденции и предизвикателства в развитието на кооперативната търговия в България
Доц. д-р Бисер Петков..... 489

Кратки бележки по историята за началото на застраховането в България
Проф. д-р Росен Тодоров..... 496

Sustainability Logistics Infrastructure: Conceptual Considerations and Possible Application
Docent, Candidate of Economic Sciences, Alexander Tanichev..... 501

Съвременни аспекти на търговията с пощенски услуги в България
Доц. д-р Теодора Филипова 512

Съвременните потребители, потребителският активизъм и гражданското общество
Гл. ас. д-р Виолета Петева 520

Сдруженията за защита на потребителите – взаимодействия и ползи
Гл. ас. д-р Миглена Душкова 528

Оценка на рентабилността в търговията
Гл. ас. д-р Николинка Игнатова 536

Организационно развитие чрез социално-отговорно поведение
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева 544

Липсата на контрол – предпоставка за фалит на търговска верига (по примера на „Пикадили“ ЕАД)
Д-р Цветан Димов 549

Възможности за оценяване ефективността на дистрибуционните канали
Докторант Велизар Йорданов 557

Тематично направление: Стопанска отчетност и финансиране в търговията

Направления формирования учетного обеспечения системы управления земельными ресурсами
Проф. Татьяна Остапчук, д.э.н. 565

Проблеми при счетоводното отчитане на ДДС при продажбата на стоки в условията на Covid 19
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 570

Изследване влиянието от прилагането на МСФО 15 приходи от договори с клиенти върху дейността на търговските предприятия
Доц. д-р Иван Андреев 576

Структура на продажбите на дребно – състояние и тенденции
Доц. д-р Красимира Славева 582

Изисквания към документирането на търговските сделки
Доц. д-р Славена Стоянова 589

Приложни аспекти на финансовия контрол при стопанската отчетност
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова 597

ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Доц. д-р Сергей Найденов
Докторант Калин Киряков
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *Разнообразяването и усъвършенстването на продуктовата гама на текстилната индустрия днес са едни от най-съществените белези на развитието на потребителското общество. То разширява постоянно своите изисквания към производствата, насочвайки ги в посока на новите търсения на клиента, които са в отговор на променящите се условия на средата.*

Производствата от текстилната индустрия в България се развиват в изключително конкурентна среда. Те са подложени на огромен натиск от страна на увеличаващия се безмитен внос на потребителски стоки от високоразвитите западни и централноевропейски икономики. От друга страна, съседните държави също създават достатъчно продуктов натиск, който се допълва от лидера в производството на потребителски стоки – Китай.

Много от компаниите в различните производствени направления в сектора у нас успяват да оцеляват чрез повишаване на износа си, търсене на производствени ниши и нови инвестиционни проекти. Наред с това се оформят и редица проблеми, които ограничават пазарното присъствие на производителите, разнообразието и особено качеството на продуктите. Значителният дял на сивия сектор засилва нелоялната борба за пазарно представяне чрез подбиване на цените, не плащането на данъци и неспазването на стандарти. Това в държава като България, в която доминира ниската покупателна способност на домакинствата и властва силен корупционен натиск върху институциите, които трябва да контролират процеса, обрича коректните производители на ограничени икономически възможности.

Ключови думи: *текстилната индустрия, структурна реформа, състояние перспективи.*

JEL*: L67*

THE TEXTILE INDUSTRY IN BULGARIA – SITUATION AND PROSPECTS

Assoc. Prof. Sergei Naidenov, PhD
PhD Student Kalin Kiriakov
„D. A. Tsenov“ Academy of Economics - Svishtov

Summary: *The diversification and improvement of the product range of the textile industry today are one of the most important features of the development of consumer society. It is constantly expanding its requirements for production, directing them in the direction of new customer demands, which are in response to changing environmental conditions.*

The productions of the textile industry in Bulgaria are developing in an extremely competitive environment. They are under enormous pressure from increasing duty-free imports of consumer goods from the highly developed Western and Central European economies. On

the other hand, neighboring countries are also creating enough product pressure, which is complemented by the leader in the production of consumer goods - China.

Many of the companies in the various production areas in the sector in our country manage to survive by increasing their exports, looking for production niches and new investment projects. In addition, a number of problems are emerging that limit the market presence of producers, the variety and especially the quality of products. The significant share of the informal sector intensifies the unfair fight for market performance through price undercutting, non-payment of taxes and non-compliance with standards. This in a country like Bulgaria, which is dominated by the low purchasing power of households and strong corruption pressure on the institutions that must control the process, dooms the correct producers to limited economic opportunities.

Keywords: *manufacturing of the textile industry, structural reform, state of the textile industry, prospects for the textile industry.*

JEL: *L67*

1. Състояние на текстилната индустрия

Текстилната промишленост полага началото на фабричното производство у нас. Навършиха се повече от 200 години от раждането на бащата на индустрията в България - Добри Желязков - Фабрикаджията и над 170 години от основаната от него първа сукнена фабрика в европейската част на Османската империя в гр. Сливен през 1834 г. Тя служи за основа на първото капиталистическо индустриално текстилно дружество в Сливен, произвеждащо сукна за Румелия и Турция.

През 1887 г. фабриките в страната са 92, през 1894 г. – 130, през 1900 г. – 143 с 5848 работника.

До 1894 г. само в Сливен са построени 16 фабрики, във Велико Търново има фабрики за коприни и бояджийска фабрика, в Трявна – 2 фабрики за шаяк и една за гайтани, в Свищовско – 2 плетачници, в Карлово – най-модерната за времето си копринена фабрика, в Казанлък – една текстилна фабрика.

От Освобождението през 1878 г. до Съединението през 1885 г. в Пловдив са изградени 12 промишлени предприятия, в Габрово – механичната вълнено-текстилна предачница на Иван Калпазанов, в Севлиево започва работа кожарско предприятие с табашко и обущарско отделение. Във Варна е създадено „Първо българско анонимно привилегировано дружество за памучни прежди“, снабдено с вносни машини с висока производителност.

От 1897 до 1901 г. България е обхваната от остра икономическа криза, която разстройва промишлеността, търговията, финансите и земеделието. След кризата българската лека промишленост, както и цялата българска икономика, са в подем. Пазарът се оживява, производството се увеличава, фабричната промишленост се стабилизира– започва процесът на концентрация и централизация на капиталите. В навечерието на Втората световна война България е била най-развитата в икономическо отношение страна на

Балканския полуостров, а най-голям дял за това има индустрията, произвеждаща стоки за потребление, които формират и по-голямата част от износа на страната.

През периода 1940 – 1950 г. на XX век текстилната промишленост става един от водещите индустриални отрасли, а през втората му половина, отрасълът се развива стабилно и обемът на производство се увеличава близо два пъти благодарение на огромните инвестиции, вложени в ново и модерно оборудване в това производство.

Съсредоточаването на производствата в големи стопански субекти, главно в основните потребителски центрове, създава нова география, различна от класическите ѝ форми, която ограничава възможностите на местния бизнес за реално присъствие на пазара.

В рамките на СИВ България е един от основните производители на текстил и облекло. Износът на тези изделия за несоциалистическите страни през 1989 г. възлиза на 40–50 млн. щ. долара.

През 1990 г. относителният дял на текстилната и трикотажната промишленост представлява 5,5% а на шивашката – 1,6% от обема на цялата промишлена продукция, като в тези браншове са заети над 180 хил. души. Произведените количества памучни вълнени, копринени и ленени прежди са над 109 100 хил. т., на платове от посочения тип – над 321 300 м., трикотажни изделия – 116 200 хил. бр., чорапени изделия – над 73 500 хил. чифта, облекла и бельо – над 30 000 хил. бр., одеяла над 6000 хил. м..

В периода на преход от планова икономика към пазарно стопанство, текстилната промишленост премина през няколко особено болезнени етапа, характеризиращи се със свиване на потребителското търсене на вътрешния пазар, пълна загуба на бивши външни пазари и трудно завоюване на нови, силен инфлационен натиск, липса на някои суровини и др. Около 80% от българските изделия загубиха своите традиционни пазари, а от началото на реформата спадът на производството е над 30%, а в някои производства дори над 60%.

Структурната реформа в сектора се възражда в първата половина на 90-те години, чрез процесът на децентрализация, демонополизация и преобразуване на стопанските обекти. Не беше извършен необходимият обстоен макро анализ на състоянието на отделните текстилни производства, на основата на който да се очертаят приоритетите в развитието им. Това доведе до:

- ✓ раздробяване на структурите и промяна в статута им, което прекъсва съществуващите производствени и технологични връзки между тях;
- ✓ реформата не се осъществи в „пакет“ с разработените адекватни вътрешно - отраслови програми;
- ✓ новите икономически образувания не стъпват на реална икономическа база, тъй като не е решен въпросът с дълговете на предприятията.

Опитите за стабилизация на сектора в средата на 90-те години, включително с държавна намеса в осигуряването на суровини и финансови

ресурси при облекчени условия, допринасят, макар и временно, за добър резултат.

Започналият процес на приватизация и по-нататъшно преструктуриране на сектора в края на миналия век се осъществява на няколко етапа и в различни форми – смесени дружества с участие на външни инвеститори, работническо-мениджърски дружества, холдингови дружества, акционерни и еднолични дружества. През 1999 г. са приватизирани 94% от стопанските субекти, а през 2000 г. – 99%.

В годините на предстоящото европейско членство потребителската индустрия продължава да се развива хаотично, оцелявайки благодарение на инерцията от предишния период. Проблемите са свързани с:

• дълбоката криза в земеделието и рязкото намаляване на производството на местни суровини: памук, вълна, естествена коприна, лен, коноп, кожи;

• увеличаващият се внос на суровини, намаляващ ефективността на сектора, поради зависимостта му от цените на международните пазари;

• общата криза в промишлеността, намаляващо производството на традиционни продукти – изкуствени и синтетични влакна и коприни.

• високият процент работа на ишлеме в шивашката и текстилната промишленост, ограничава използването на местни тъкани, разрушава традиционните производствени и технологични връзки и завършени стопански вериги и цикли и не осигурява необходимите за възпроизводство средства.

• общата задлъжнялост на фирмите и неефективната банково-кредитна система, неадекватна данъчна политика, стагнацията на вътрешния пазар, ниската покупателна способност на населението и разпространата се сива икономика допълнително утежняват ситуацията в сектора.

2. Перспективи пред текстилната индустрия

Надеждите на текстилната индустрия, свързани с европейското членство на страната, постепенно и последователно бяха охладени от агресивното пазарно поведение на свръх продуктивните играчи на нашия потребителски пазар в лицето на новите ни партньори в ЕС, които и преди и днес продължават да произвеждат при по-изгодни условия продукцията си. Интегрирането на България в европейския пазар направи още по-осезаем конкурентния натиск поради новите режими за сертификация и стандартизация на продукцията, които, естествено, отложиха във времето сериозното присъствие на българските стоки.

Влошената икономическа ситуация на един от важните ни пазари на облекло и текстил – Гърция, се отрази сериозно последните години на износа на облекла (плетени, трикотажни и други). Подобна е ситуацията и в другите наши два големи външнотърговски партньори в текстила и облеклото – Германия и Италия.

За забавянето в развитието на текстилната индустрия могат да се открояят и някои вътрешни фактори, като:

- ✓ фокусирането на инвеститорите към стопански дейности с по-висока добавена стойност;
- ✓ дефлационните процеси.

В края на 2013 г. в България фирмите, произвеждащи, облекло са 4429, тези за текстил и текстилни изделия – 591. Реално работещите, според вътрешно браншови оценки, са доста по-малко. За 2015 г. експортните приходи на предприятията достигат 1,91 млрд. лв., което е ръст от 2,6% спрямо предходната година. Това е следствие от покачването на цените (средната цена при изнасяните стоки достига 12,5 евро/kg – т. е. с 4% повече). В количествено отношение продажбите на облекла за външния пазар се понижават. За съжаление, вътрешните продажби продължават да са нестабилни и дори се понижават в края на годината, процес, който се наблюдава и в началото на 2016 г. Основна тенденция е пренасочването на производителите към облекла с висока добавена стойност изискваща повишена степен на сложност при изпълнението на поръчките за експорт. Запазва се тенденцията българската индустрия за облекло и текстил да е предпочитан партньор за компании от цяла Европа поради своята конкурентоспособност в резултат на характеристиките й - високотехнологично оборудване, ниски разходи за труд. Добрият имидж на българските фирми се дължи и на завишените инвестиции в дълготрайни материални активи – 87,8 млн. евро за 2014 г., ръст от над 30% според данни на Eurostat. Секторът продължава да осигурява най-много работни места (21%) в преработващата индустрия въпреки значителния спад от 2006 г. насам. Създаваният БВП в производството на облекло, текстил и кожи формира 13% от създаваният в преработващите производства и около 2% от националната икономика. Будят оптимизъм и нарастващите индекси на производствената активност при облеклото и текстила през 2015 г. Най-големият производител е Миролио ЕАД – Сливен (текстил), който изпълнява около 100 хил. поръчки годишно за 6000 клиенти в 65 държави в света. Други големи производители са: Булсафил ЕООД – с. Скутаре; Пловдив (камгарни прежди и тъкани); Калинел ЕООД – Троян (текстилни изделия за мебелната индустрия); Дзалли ООД – Габрово (дамско и мъжко бельо, тениски, блузи и клинове); Куш Мода ООД – с. Трънак, Бургас (текстил); Балкантекс – София (текстил); Брод и компания ООД – София (трикотаж).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Българската текстилна индустрия след преструктурирането си в края на миналия и началото на този век се намира в състояние на утвърждаване и развитие на вътрешния и обслужване на международния пазар. Развитието на производствата в сектора, трайно следват световните тенденции на кооперирание на местния бизнес към глобалните оператори във всички цикли на стопанските процеси. В бранша присъствието на големи чужди компании е

безспорен факт, който ясно личи от мястото им в продажбите и приносът им в износната листа на страната.

Перспективи в развитието на бизнеса с потребителски стоки е задълбочаването на производствената специализация в суровинно осигурени и пазарно конкурентноспособни производства. Изключително важно е да продължава тяхното организационно и пространствено преструктуриране за постигане на завършеност на стопанските цикли, което ще повиши ефективността им. То е гаранция за по-висока принадена стойност на крайните продукти и повече възможности за значително пазарно присъствие, както и за задълбочаването на хоризонталната и вертикалната интеграция на националното стопанство.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аграрен доклад 2013, 2014, 2015 г. МЗХ. Агростатистика. Министерство на земеделието и храните. Република България. 2014.

2. География на България. Физическа и социално-икономическа география. ГИБАН, С., „Форком“, 2002. Ключови показатели за България (към 06.04.2016 г.). С., Изд. НСИ. 2016.

3. Статистически годишник 2014. С., Изд. НСИ. 2015.

4. Статистически справочник 2015. С., Изд. НСИ. 2016.

5. http://www.capital.bg/biblioteka/

6. https://news.bg/economics/lekata-promishlenost-otrasalat-na-bednite.html